

впливу Церкви на уми народних мас, ентузіазму національно свідомої частини православних ієрархів і використати церковну організацію для популяризації української національної ідеї у справі зміцнення молодого державності.

Список використаних джерел:

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. /А.В. Грубінко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. – 656 с.
2. Дорошенко Ю. Державно-церковні відносини за часів Української держави 1917-1920 років /Ю. Дорошенко / Віртуальна Русь. – 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ruthenia.info/txt/doroshenkyu/derzh.html>
3. Реєнт О. Нариси історії Української революції / О. Реєнт // Історія України. – серпень 2000. – № 29-32. – 80 с.
4. Українські політичні партії кінця ХІХ – початку ХХ ст. Програмові і довідкові матеріали. – К., 1997. – 180 с.
5. Про українізацію церкви // Вільне слово (Полтава). – 1917. – 16 грудня.

СТВОРЕННЯ НІМЕЦЬКИХ ОКУПАЦІЙНИХ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ У ПОЛЬСЬКОМУ ГЕНЕРАЛЬНОМУ ГУБЕРНАТОРСТВІ

ТРЕПАК Леся Михайлівна,
*здобувач кафедри історії держави, права
та політико-правових учень Львівського
національного університету ім. І. Франка*

Друга світова війна розпочалася 1 вересня 1939 р. нападом Гітлерівської Німеччини на Польщу. Передумовою початку війни стало підписання 23 серпня 1939 р. радянсько-німецького договору про ненапад, що отримав назву пакту Молотова-Рібентропа та таємним протоколом, що передбачав розподіл сфер впливу у Центрально-Східній Європі між сталінським Радянським Союзом та Гітлерівською Німеччиною. Незважаючи на героїчний опір польської армії, в складі якої перебувало біля 200 тисяч українців, німецькі війська просувалися у глибину територій Другої Речі Посполитої. Уже 3 вересня 1939 р. німецький посол в Москві нагадав про взяті зобов'язання щодо захоплення земель передбачених радянсько-німецьким договором. Москва інформувала Берлін 14 вересня 1939 р., що займе територію етнічних українських та білоруських земель згідно таємного протоколу до пакту Молотова-Рібентропа, лише після падіння Варшави. Це викликало обурення у німецького уряду і 17 вересня Радянського Союзу війська перейшли польсько-радянський кордон не зустрічаючи значного опору. Польському послу в Москві 17 вересня була вручена нота в якій говорилось, що Польська держава фактично перестала існувати «і радянський уряд змушений взяти під захист території Західної України та Західної Білорусії». Після чого 17 вересня 1939 р. польський уряд і командування польської армії перетнули у районі Коломиї та Снятина кордон з Румунією де були інтерновані. Командувач польської армії Е.Ридз-Смігли оголосив по радіо наказ «з радянськими військами у бої не вступати».

Польська армія фактично була розбита і лише окремі частини чинили опір. 22 вересня капітулювала Варшава, а 26-27 вересня спільними зусиллями радянських і німецьких військ у районі Мостиська була розгромлена 4-тисячна кінна група генерала В.Андерса. На початку жовтня майже повністю було ліквідовано опір польської армії. В ході бойових дій загинуло біля 70 тисяч польських солдатів та офіцерів, багато було поранено, у полон потрапили понад 500 тисяч (у Червоної Армії 250 тисяч). Втрати німецької армії понад 16 тисяч вбитих і 30 тисяч поранених, Червоної Армії понад 1 тисячі вбитих та 3 тисячі поранених. Понад 90 тисяч польських солдатів і офіцерів перейшли кордон з Румунією та Угорщиною де пізніше взяли участь у війні на Західному фронті. 28 вересня 1939 р. було підписано новий радянсько-німецький договір про дружбу і кордони, де кордон мав йти річками Піса - Нарва – Буг – Сян. Чотири додаткові таємні протоколи вносили зміни у розподіл «сфер впливу» великих держав Гітлерівської Німеччини та Радянського Союзу, за якими Литва і Фінляндія входили у сферу Радянського Союзу а обидві сторони мали придушувати «польську агітацію». Доля захоплених у полон польських офіцерів та заарештованих органами НКВС у Західній Україні та Західній Білорусі працівників поліції, жандармерії, державні чиновники були розстріляні як «контрреволюційні елементи» у Катині, Козельську, Старобельську, Осташкові та інших концтаборах та тюрмах. Їх загальна кількість становила більше 22 тисяч осіб.

На польських землях, що увійшли до складу фашистської Німеччини розпочалася політика репресій та масового знищення мирного населення. Навесні 1940 р. гітлерівські керівники розпочали створення на польських землях великих концентраційних таборів призначених для утримання великих мас населення, військовополонених, осіб призначених для знищення. Особливою жорстокістю відрізнялася гітлерівська політика стосовно євреїв. У планах гітлерівців було цілковите їх винищення «голокост». На основі декрету канцлера Німеччини Адольфа Гітлера 8 жовтня 1939 р. «Про організацію адміністрації східних територій приєднаних до Рейху». На початку вересня 1939 р. до Німеччини було приєднано Гданськ, Поморя, Познанщина, Сілезія, частини Лодзького, Варшавського та Краківського воєводств. На цих територіях було утворено два адміністративно-територіальні округи гітлерівської Німеччини (Reichis geu – Гданськ - Західна Прусія (Reichisgau Danrig-West-Preussen) де було створено Гданський, квідзінський і бидгошський райони. В склад іншого округу (краю) Варти (Wartland) входили іновроцлавський, познанський і лодзький райони. У 1941 р. створено Гірсько-Сілезька провінція із центром у місті Катовіце. Інші польські землі були включені до Східної Прусії та Сілезії. Після нападу Гітлера на Радянський Союз до Німеччини було включено Білосточину. Інші польські землі увійшли на основі декрету від 12 жовтня 1939 р. «Про адміністрацію окупованих польських земель» та створенням Польського Генерального губернаторства. Генеральним губернатором був призначений член німецького уряду Ганс Франк. Польське генеральне губернаторство не було частиною німецького Третього Рейху від якого воно було відділено кордоном з власною адміністрацією і валютою. Польське генеральне губернаторство початково поділялось на чотири дистрикти краківський, радомський, люблінський і варшавський. Після початку радянсько-німецької війни, коли західноукраїнські землі були окуповані військами фашистської Німеччини, де було створено дистрикт, Галичина, до якого увійшли сьгоднішні Львівська, Івано-Франківська і Тернопільська області України та частини сучасної Польщі [1, с. 323]. Повіти, на які ділилося генерал-губернаторство очолювались повітовими старостами, а міста – міськими старостами. В містах зберігалися посади бургомістрів, а в селах (гмінах) – солтиси і війти, які перебували під контролем німецької влади. Бургомістрів, солтисів і війтів при-

значали губернатори дистриктів [1, с. 324]. Поляки і українці у структурах влади генерал-губернаторства займали найнижчі посади.

Офіційною мовою генерал-губернаторства була німецька, а в окремих випадках могла використовуватись українська та польська мови. Одночасно було запроваджено німецьку поліцейську систему. У польському генерал-губернаторстві, включаючи українські землі (дистрикт Галичина), залишилось діяти польське законодавство, яке використовувалось до початку II світової війни.

Після утворення Польського генерал-губернаторства була розпочата робота по формуванню органів юстиції. У структурі уряду Генерального губернаторства питання юстиції входило до компетенції Відділу юстиції який з 1.IV.1941 року носив назву головного відділу юстиції якому підпорядковувалися відділи юстиції у дистриктах. Вони здійснювали адміністративний контроль над органами юстиції у польському генерал-губернаторстві. Певні адміністративні повноваження у сфері юстиції також належали генерал-губернатору Гансу Франку, керівникам дистриктів, суддів і прокуратури 24 липня 1940 р. керівник відділу юстиції генерал-губернаторства видав роз'яснення у якому встановлювались повноваження та функції даного відділу. Німецькі та польські органи правосуддя та прокуратура мали здійснювати кореспонденцію з адміністрацією генерал-губернаторства та дистриктів виключно за посередництво відділів юстиції [2, с.269]. Вимоги щодо оформлення листів і юриспруденції було визначено в інституції відділу юстиції генерального губернаторства від 20.11.1940 р. але набула чинності в повному обсязі тільки 1.IV.1941р. Дана інструкція була побудована на основі інструкцій міністра юстиції III Рейху від 18.12.1935 року. Формування органів юстиції розпочалось весною 1940 р. Правовою основою стало розпорядження генерального губернатора від 8 травня 1940 року. Керівника відділу юстиції призначався та звільнявся генеральним губернатором. Інших керівників відділу юстиції призначались та звільнялись керівником уряду генерального губернаторства. На виконання вищезгаданих керівник уряду генерального губернаторства Буглер видав розпорядження за яким: призначив керівників та заступників керівників відділів за поданням керівника апарату уряду; призначав керівників відділу, їх заступників, референтів у структурі органів влади дистриктів за поданням керівників дистриктів та керівника апарату уряду [4].

Переведення з одного відділу юстиції в інший здійснював керівник відділу кадрів за згодою керівників відділів юстиції відповідних дистриктів. Більшість керівників органів юстиції як і в німецьких судах і прокуратурі складали німці більшість з яких прибули з Німеччини [2, с.273]. В місцевих судах для польського і українського населення більшість працівників складали поляки та українці. Німецькі судді, прокурори та працівники органів юстиції направлялись на роботу у польське генеральне губернаторство на основі розпорядження міністра юстиції III Рейху та направлялись в розпорядження Головного відділу юстиції генерального губернаторства. Делегований працівник мав отримати дозвіл від поліції, а також кошти за транспортні витрати. Під час перебування на території польського генерального губернаторства німецькі судді, прокурори та працівники органів юстиції перебували у підпорядкуванні органів влади генерального губернаторства. Громадяни III Рейху, що перебували у польському генеральному губернаторстві трактувалися як особи, що володіли особливим статусом, на основі діючого у фашистській Німеччині права [2, с.275]. У липні 1940р. керівника відділу юстиції в уряді Генерального губернаторства надіслав керівникам відділів юстиції дистриктів роз'яснення щодо порядку доплат для громадян III Рейху які працювали в судах, прокуратурі та органах юстиції. Громадяни III Рейху в основному обіймали посади вищого та середнього щабля у

системі окупаційних влад польського генерального губернаторства. Німецькі працівники почали прибувати на окуповані польські землі вже у 1.XI.1939р. на основі прохання генерального губернатора міністра юстиції III Рейху. Оплата для громадян III Рейху та осіб німецького походження здійснювалась на основі декрету міністра фінансів фашистської Німеччини від 9 травня 1940 р., що стосувався порядку фінансування органів влади Польського генерального губернаторства. Поряд з судьями та прокурорами у польське генеральне губернаторство було відряджено також німецьких адвокатів. Вони з'явилися на окупованих польських землях вже у січні 1940 р. Адвокати могли виконувати свої обов'язки на основі розпорядження міністра юстиції III Рейху про функціонування судових органів та прокуратури від 16.V.1939 р. Адвокати, які направлялись у генеральне губернаторство отримували статус державного службовця і найчастіше виконували функції уповноважених суддів і прокурорів або займали високі посади в системі органів юстиції генерального губернаторства. Вони також мали скласти присягу на основі німецького статусу про державну службу. Якщо така присяга не була прийнята на території III Рейху, то вона складалася у Польському генеральному губернаторстві. Керівник відділу юстиції польського генерального губернаторства видав розпорядження за яким судді і прокурори, що виконували свої повноваження у центрах дистриктів мають скласти присягу в присутності керівників відділів юстиції, а уповноважені судді і прокурори працюючі у німецьких судах, спеціальних судах і прокуратурах, що знаходилися в центрах дистриктів, у інших випадках – перед керівниками спеціальних судів. У випадках коли функції уповноважених суддів і прокурорів виконували нотаріуси або помічники нотаріусів, що склали присягу на території III Рейху, вони повинні були скласти нову присягу у Польському генеральному губернаторстві на основі німецького статуту про державну службу [3, с.105-131]. Діяльність адвокатів, що виконували функції уповноважених суддів регулювались нормативно-правовими актами, що видавались міністерством юстиції III Рейху. Міністр юстиції також встановлював додаткові оплати за кваліфікацію та вислугу років на основі розпорядження міністерства фінансів III Рейху. У липні 1940 р. у вищих німецьких судах в польському генеральному губернаторстві складали 95 суддів і прокурорів, 39 службовців вищого рангу, 13 службовців середньої ланки, 60 відряджених працівників і 85 інших працівників [2, с.278]. Головною причиною недостатності кадрів на думку професора Люблінського університету імені Марії Кюрі Анджея Вржуца вказує на мобілізацію судді, прокурорів, адвокатів, де склад збройних сил та інших військових формувань фашистської Німеччини. Відділ юстиції генерального губернаторства звернувся до органів влади III Рейху з проханням про погодження з ним питання призиву на військову службу прокурорів, суддів та працівників органів юстиції. Після початку радянсько-німецької війни та створення дистрикту Галичина кадрове забезпечення судів, прокуратури та органів юстиції більш погіршилась. Так, у листопаді 1941 року у спеціальному судді в Кракові протягом життя відбулись засідання у складі трьох суддів та одноособові засідання суду. Погана ситуація із забезпеченням суддівських і прокурорських кадрів призвело до того, що з дистриктів Галичина була створена лише спеціальні німецькі суди. Вищий німецький суд у Львові було створено тільки у 1942 році. Літом 1942 року міністр юстиції вказував, що у штаті Головного відділу юстиції дистрикту Галичині працювали 31 працівники, у вищих німецьких апеляційних судах – 226 осіб [2, с. 279].

Список використаних джерел:

1. Терлюк І. Історія держави і права України: навчальний посібник – Київ, 2011,

944 с.

2. Wrzyszczy Andrzej Okupacyjne sadownictwo niemieckie w generalnym gubernatorstwie 1939 – 1945 Organizacja i funkcjonowanie Wydawnictwo uniwersytetu Marii Curie-Sklodowskiej Lublin 2008. s.421

3. Wrzyszczy Andrzej, O organizacji okupacyjnego sadownictwa polskiego w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945, 'Zeszyty Majdanka" 1992, t. XIV, s. 113-125.

4. Weh Albert, Prawo Generalnego Gubernatorstwa w ukladzie rzeczowym z objasnieniami i szczegotowym skorowidzem (wydanie trzecie), Krakow 1941, s.272.

ЗЕМЕЛЬНЕ ПИТАННЯ В ПОЛІТИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ: ПОШУК ОПТИМАЛЬНОГО ШЛЯХУ ВИРІШЕННЯ (ВИБРАНІ АСПЕКТИ)

УХАЧ Василь Зіновійович,

к.і.н., доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права Тернопільського національного економічного університету

Національно-визвольний рух українців у період 1917-1921 років не обділений увагою як державних мужів, так і урядових інституцій України. На виконання Указу Президента України від 22.01.2016 р. № 17 «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років», 2017 рік проголошений роком Української революції. Вшанування подій та видатних учасників Української революції 1917-1921 років визначено одним із пріоритетів діяльності органів державної влади на 2017-2021 роки, що безперечно слугуватиме утвердженню історичної єдності земель, формуванню комомерацийної політики, консолідації суспільства, зміцненню міжнародного авторитету України [7].

На виконання президентського указу Уряд України затвердив розроблений Українським інститутом національної пам'яті проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років та вшанування пам'яті її учасників на період до 2021 року». Зокрема, актом передбачено спорудити монумент Соборності України у м. Києві, встановити у м. Києві пам'ятник Симону Петлюрі, а також меморіали та пам'ятники в регіонах, упорядкувати поховання учасників Української революції 1917-1921 років в Україні та за кордоном, реалізувати Всеукраїнський науково-просвітницький проект «Місця пам'яті Української революції 1917-1921 років» [10]. Постанова Уряду сприятиме популяризації історії українського державотворення та приверненню уваги до національно-визвольної боротьби українців, а відтак патріотичному вихованню громадян та формуванню національної ідентичності.

Актуальність питання очевидна і продиктована наступними факторами: по-перше, вирішення земельного питання у ті буремні часи без перебільшення було наріжним питанням всього революційного руху народів Російської імперії, а тим паче для українського селянина (на початок ХХ століття українське селянство складало понад 75 %